

TÖRTÉNELMÜNK NYOMÁBAN

Épület-és élettörténetek

Készült: 2020. március 26.

Pályázó: Veszprém Megyei Fogyatékos Személyek Pszichiátriai és
Szenvedélybetegek Integrált Intézménye
Nyírlak telephely

TARTALOMJEGYZÉK

Tartalomjegyzék.....	2
1. A pályázó intézmény bemutatása.....	3
2. Az intézménynek helyet adó település bemutatása.....	5
2.1 Nyírlak története.....	5
2.2 Sümeg alapítása és története.....	5
2.3 Sümeg jellegzetességei.....	8
3. Épülettörténet.....	10
3.1 Tarányi kastély.....	10
3.2 Kastély park.....	12
4. Élettörténet.....	14
4.1 Tarányi család.....	14
4.2 Tarányi-Oszterhuber család.....	14
4.3 Nyírlaki dr. Tarányi Ferenc Mihály József.....	16
5. Források.....	18
6. Képek jegyzéke.....	18

1. A pályázó intézmény bemutatása

A pályázó intézmény a „Történelmünk nyomában épület- és élettörténetek” pályázat esetében a Veszprém Megyei Fogyatékos Személyek Pszichiátriai és Szenvedélybetegek Integrált Intézménye (8592 Dáka, Dózsa György út 80, www.dakaotthon.hu, dakaotthon@globonet.hu, telefon: 06-89-340-004) Nyírlak telephelye volt (8330 Sümeg, Nyírlakpuszta 6, info@nyirlakotthon.hu, telefon: 06-87/550-339).

1. kép: Nyírlak elhelyezkedése az országban

Forrás: groomania, szerkesztette a szerző

Az intézmény 1955-től lát el szociális feladatokat, kezdetben idősök otthonaként, majd 1987-től pszichiátriai betegek otthonaként működött tovább.

Veszprém megyében a szociális intézmények több lépcsős integrációjára került sor 2009-től.

A Veszprém Megyei Fogyatékos Személyek, Pszichiátriai és Szenvedélybetegek Integrált Intézménye néven a székhelyintézmény a dákai intézmény lett.

Célunk, hogy az intézményünk ellátottai számára a szükségleteiknek megfelelő, személyre szabott szolgáltatásokat nyújtsuk, mely során figyelembe vesszük és tiszteletben tartjuk életkorukat, egészségi állapotukat.

Az intézmény a teljes körű ellátás keretében gondozási és ápolási tevékenységet lát el. E szolgáltatásokat egészíti ki a hatályos rendeletben előírt egészségügyi ellátási kötelezettség. Ennek keretében az intézmény gondoskodik a szolgáltatást igénybevevő

- egészségmegőrzését szolgáló felvilágosításról
- rendszeres orvosi felügyeletéről
- szükség szerinti ápolásáról
- szakorvosi ellátáshoz való hozzájutásáról
- kórházi kezeléséhez való hozzájutásáról
- gyógyszerellátásáról
- gyógyászati segédeszközeinek biztosításáról

Továbbá biztosítjuk

- a személyre szabott bánásmódot
- a konfliktushelyzetek kialakulásának megelőzése érdekében az egyéni, csoportos megbeszélést
- a szabadidő eltöltésének feltételeit
- az ellátottak családi és társadalmi kapcsolatai fenntartásának feltételeit
- az egyéni fejlesztési és gondozási tervek megvalósítását
- a hitélet gyakorlásának feltételeit
- segíti, támogatja az intézményen belüli kis közösségek, társas kapcsolatok kialakulását és működését
- az aktivitást segítő fizikai tevékenységeket (olvasás, felolvasás, tévénézés, játékok, vetélkedők, zenehallgatás)
- kulturális tevékenységeket (rendezvények, ünnepek, névnapok, színház, mozi, múzeumlátogatás, kirándulások, kiállítások)

2. Az intézménynek helyet adó település bemutatása

2.1 Nyírlak története

A 14. század végén említik először Lak néven a települést. A következő századokban többször is változik tulajdonosa. Kezdetben a Kustályiak, majd a Bériek jobbágyfaluja lett. Birtokos családja kihalása majd a későbbi elzálogosítás után a 17. század végére elnéptelenedett a török pusztítások következtében.

Királyi adományá válik a 18. század elején, a település ekkor egy nemesi kúriából és négy puszta jobbágytelekből állt.

A 18. század közepén került Tarányi Katalin és férje tulajdonába, akik eladták a birtokot Tarányi Annának és férjének. Ők kezdték el a kúria átépítését. Ettől az időtől kezdett el a település is népesedni, ahol főként a kastélyt kiszolgáló személyzet élt családjával.

A 20. század közepétől a település fokozatosan elnéptelenedett. A kastélyon kívül csak pár épület maradt meg napjainkra.

Jelenleg Sümeg településhez tartozik.

2.2 Sümeg alapítása és története

A város története az őskorig követhető, régészeti kutatások bizonyítják, hogy már ebben a korban lakott volt a terület.

A város fejlődésének és történelmének alakulásában nagy szerepe van a várnak, amely a tatárjárás után, IV. Béla várak építését ösztönző rendelkezéseit követően épült.

Székesfehérvár 1543. évi eleste és a török terjeszkedés miatt, több Balaton környéki várhoz hasonlóan Sümeg is végvárrá alakult. A következő évtizedekben a háborús viszonyokat követően a város lakossága nagymértékben csökkent és védtelen volt a törökkel szemben, a vár azonban magyar kézen maradt.

Sümeg mozgalmas várossá fejlődött: fellendült kereskedelme, vásárai híressé, fazekasiparának termékei keresetté váltak.

Fejlődését egy időre megállította a szentgotthárdi csatából visszavonuló török sereg ostroma. Igaz a várat nem tudták bevenni, de elvonulásuk előtt felgyújtották a várost. A tűz a várban is nagy károkat okozott. 1700-ban ismét olyan nagy tűzvész pusztított, hogy a püspöki palotán és a Ferences kolostoron kívül mindössze négy kőház maradt meg a városban.

1705-ben Sümeg vára II. Rákóczi Ferenc seregének kezére került és ekkor a Dunántúl legfontosabb erődítményei közé tartozott. A császári seregek azonban Heister Sibert tábornok vezetésével 1709 júliusában visszafoglalták. A kuruc időkben betöltött szerepe miatt az osztrákok 1713 nyarán - nehogy egy újabb felkelésnél a magyarok felhasználhassák - hadgyakorlat ürügyén felgyújtották a vár épületeit és használhatatlanná tették annak két vízgyűjtő medencéjét is.

Padányi Bíró Márton püspök idejében tovább fejlődött a város. Az ő működésének köszönhetőek Sümeg legjelentősebb építészeti és művészeti alkotásai. Sümegen számos lakóházat, gazdasági épületet, egy új plébániatemplomot és egy barokk püspöki palotát is építtetett. Irányításával alakult ki Sümegen az a katolikus szellemi központ, amely Pápa város protestáns irányzatával állt szemben.

2. kép: Padányi Bíró Márton (1745-1762)

Forrás: kultúra.hu

Az iparos és kereskedő polgárság számának növekedésével Sümeg kézműiparos mezővárossá vált. Ebben az időben a városban postaállomás, ispotály, patika és sóház is működött. Bíró püspök halálát követően a város fejlődésének vonala ismét megszakadt, sőt Mária Terézia urbáriumrendelete a püspök, mint földesúr és a mezőváros között új ellentéteket támasztott.

A város fejlődésének jelentős tényezője volt a nemesi belváros társadalmi élete. 1804-től a város és vidékének lakossága Kisfaludy Sándor költő (1772-1844) szellemi és

baráti köréhez csoportosult. Az 1840-es évekre ez a nemesi társaság a reformkor politikai harcai miatt felbomlott, helyét a Ramassetter Vince vezette városi polgárság vette át.

3. kép: Kisfaludy Sándor (1772-1844)

Forrás: cultura.hu

A város 1848-ban elérte évszázados küzdelmének célját, megszabadult a földesúri hatalomtól. A Bach-korszakban Sümeget megyei és járási bírósági székhellyé, a vidék egyik igazgatási központjává tették. Sümeg a kiegyezés után az ország gyors ipari és mezőgazdasági fejlődésétől eltérően, gazdasági hanyatlásnak indult. Képfestőüzeme megszűnt, bórgyára leégett, ipara, borainak hírneve és kereskedelme visszaesett, polgársága és nemessége is elszegényedett. 1907-ben elvesztette városi címét.

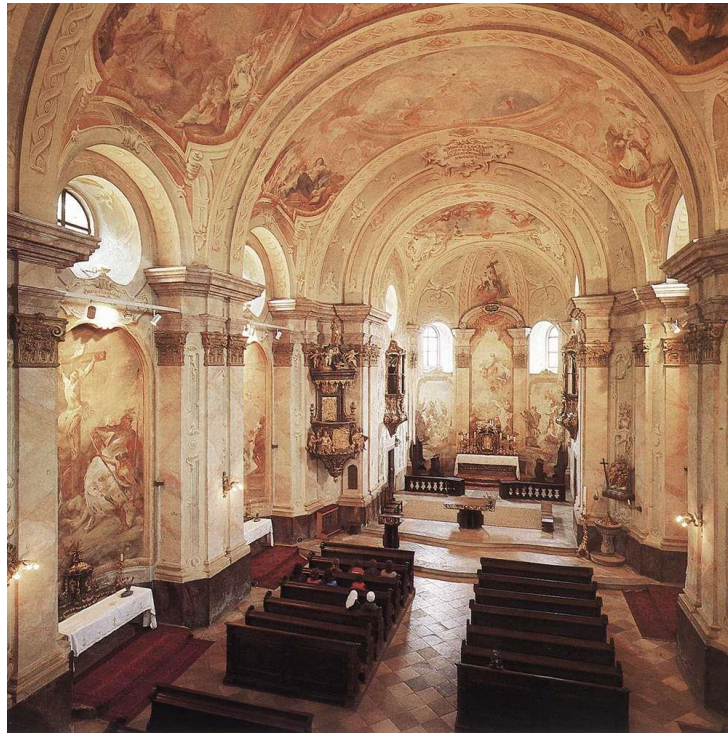

4. kép: Sümeg 1900

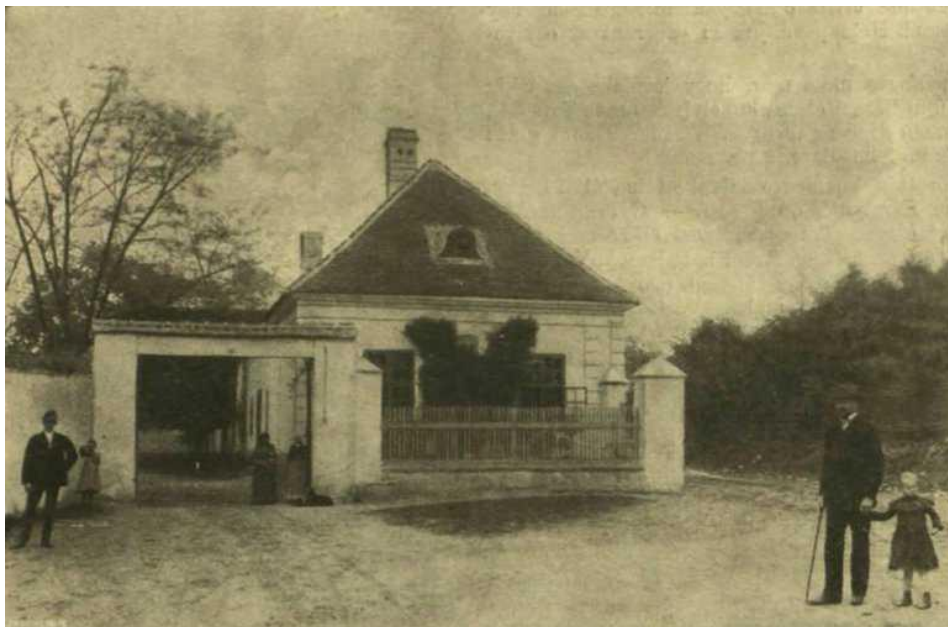
Forrás: fortepan.hu

1984. január 1-jén kapta vissza Sümeg a városi címet.

2.3 Sümeg jellegzetességei

5. kép: A Franz Anton Maulbertsch freskóival díszített Plébánia templom
Forrás: tudasbazis.sulinet.hu

6. kép: Kisfaludy Sándor szülőháza
Forrás: keptar.oszk.hu

7. kép: A barokk stílusban épült Püspöki Palota 1749

Forrás: fortepan.hu

A város fölé magasodó Sümegi vár mely a 87 méterre kiemelkedő sziklákön 270 méter tengerszint feletti magasságban épült. A Balaton-felvidék legnagyobb és legjobb állapotban megmaradt várromja.

8. kép: Sümegi vár 2019

Forrás: ng.hu

3. Épülettörténet

3.1 Tarányi kastély

Az eredetileg barokk stílusú kúriát a 17. században építették. A 18. század második felében kezdte meg Tarányi Anna és férje, Oszterhueber György csabrendeki és sümegi birtokos a kúria átépítését.

A 18.-19. század fordulóján folytatták az átépítéseket. Ifjabb Tarányi Ferenc és neje, báró Riefl Amália építette azután 1872-ben a kastélyt jelenlegi romantikus formájára. A park és a kastély kialakulása és fejlődése párhuzamosan haladt. A területet eredetileg borító kocsányos tölgyes erdőben alakították ki a park ősi magvát, amely még mindig tartalmaz néhány ebből az időből származó szép "tanúfát".

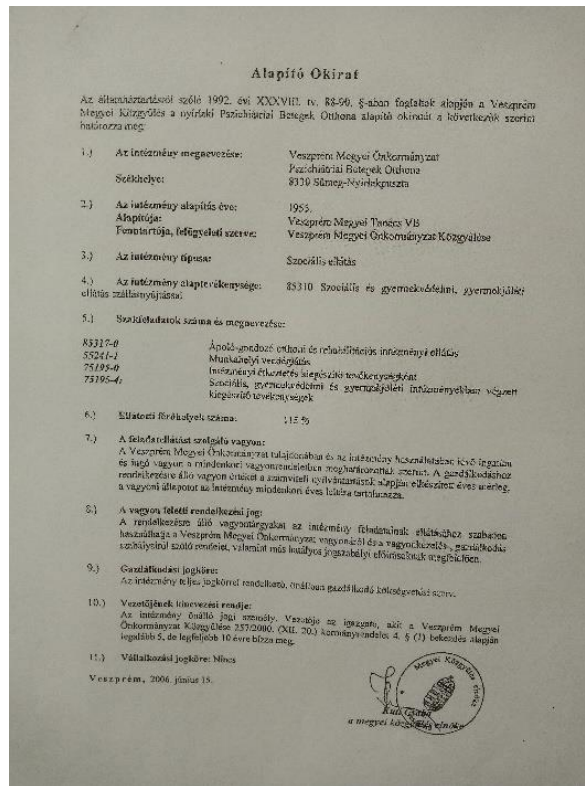
**9. kép: Emlékezetes helyek Deák életéből.
A "Vasárnapi Újság" kiküldött fényképészének fölvételei után.
A nyírlaki kastély
Forrás: dka.oszk.hu**

„Nyírlak ott fekszik Sümeg tövében, alig két kilométernyire a sümegi vártól. Nagy birtok, okszerű gazdasággal. Termékeny szántóföldek, buja legelők és kaszálók, jól gondozott erdőkkel és ligetekkel tarkítva. Valóságos angol mintára kezelt gyönyörű uradalom. A kastély is százados fák és gyönyörű ligetek közt a Sümegtől Mihályfára vezető út közelében.

(Forrás: Vasárnapi Újság, 1903. október 18.)”

A kastély a háború után hosszabb ideig üresen, kifosztva állt, majd 1955-ben költöztették ide az időseket a Tihanyi Apátságból.

Az intézmény Alapító Okiratában az alapítása éveként 1955 szerepel.

10. kép: Alapító Okirat

11. kép: A kastély napjainkban
Forrás: historicgarden.net

3.2 Kastély park

A parkban, az öreg fák árnyékában láthatunk egy romantikus stílusú Madonna-szobrot, mely 1807-ben készült.

12. kép: Madonna szobor

A vasútállomáshoz közeli kőkapunál két (klasszicista stílusú) kőoroszlán vigyázza a bejáratot.

13. kép: Kőoroszlán

A parkhoz vezető bekötőúthoz közel, de a védett területen kívül áll az elbűvölő szépségű és hangulatú Tarányi-kápolna, melyet Tarányi Ferenc és neje, Riefel Mária bárónő építtetett 1911-ben. A gyönyörű, fás környezetben épített neogót stílusú kápolna a Tarányi-család temetkezési helyéül szolgált.

14. kép: Tarányi kápolna

Forrás: geocaching.hu

4. Élettörténet

4.1 Tarányi család

A Tarányiak Zala vármegyéből erednek, de régebbi leszármazásukat nem ismerjük, a 18. században azonban már csak kevés számú tagot számlál, sőt e század közepén férfiágon ki is halt.

A családnak a törökvilág után legkiemelkedőbb egyénisége Tarányi Ferenc volt 1713. május 17-én tűnt fel mint Zala megye alszolgabírája.

1724-ben táblabíró, 1731-ben generális perceptor, 1741-ben, mint Zala megye alispánja és követe jelenik meg a híres pozsonyi országgyűlésen. 1749. febr. 22. is mint ilyen szerepelt.

A Tarányi-család fiágon kihalván, házasság útján beleolvadt a leányágon kétszeresen rokon Oszterhueber-családba.

4.2 Tarányi-Oszterhuber család

15. kép: Oszterhuber címer

Forrás: wikibooks.org

Tarányi-Oszterhuber József

Apai dédapja, Oszterhueber János, légárdi főpostamester, és neje, Zarka Éva, 1741 október 28.-án nemességet szerzett Mária Terézia magyar királynőtől.

16. kép: Címeres levél
Forrás: kep.adatbazisokonline.hu

1868. augusztus 10.-én I. Ferenc József magyar király megengedte a névváltoztatást, valamint a "nyirlaki" nemesi előnevet is adományozta Oszterhueber Györgynek, testvéreinek Oszterhuber Józsefnek, Mihálynak, és Ferencnek, akiknek az apai nagyanyja, Oszterhuber Györgyné nyirlaki Tarányi Anna volt, a nyirlaki Tarányi család utolsó tagja.

Oszterhuber Józsefet Zala vármegye egyik legtekintélyesebb táblabírónak tartották. 1821 december 13.-án vette feleségül kehidai Deák Klára Emília (1793-1859) kisasszonyt, így sógora lett a "Haza Bölcsé"; Deák Ferenc, akivel mind a magán életében, mint a megye közigazgatásában, közéletében, nagy és hű barátja és támasza volt.

17. kép: Deák Ferenc

Forrás: wikipedia.org

Gyakran járt látogatóba Deák Ferenc a Tarányi kastélyban, amelynek parkjában még ma találhatóak tölgyfák, melyeknek árnyékában "a haza bölcse", többször is megpihent.

4.3 Nyírlaki dr. Tarányi Ferenc Mihály József

Nyírlaki dr. Tarányi Ferenc Mihály József (1878. október 16.-1945 április 21.), Zala vármegyenfőispánja, nagybirtokos, nemzetgyűlési képviselő (1920-1922) és (1922-1926), felsőházi tag, Zala vármegye törvényhatósági bizottsági tag, elnöke a Zalavármegyei Gazdasági Egyesületnek és Nemesi Választmányának, tagja az Országos Magyar Gazdasági Egyesület igazgató-választmányának, alelnöke a Magyar Szőlősgazdák Országos Egyesületének, tagja a Gazdák Biztosító Szövetkezete felügyelőbizottságának.

1926-ban zajlott az egyik legutolsó nyilvános párbaj az országban, annak ellenére, hogy a törvény tiltotta; boldogfai Farkas Kálmán, felsőbagodi földbirtokos, a volt zalaszentgróti főszolgabíró, azzal vádolta Tarányi Ferenc főispánt, hogy a vörös hadseregben szolgálattételre jelentkezett a Tanácsköztársaság alatt. 1926. február 10-

én reggel nyírlaki Tarányi Ferenc Zala vármegye főispánjával pisztolypárbajozott. A párbaj sebesülés nélkül végződött és utána a felek kibékültek.

18.kép: Tarányi Ferenc
Forrás: wikipedia.org

5. Források

sumegvar.hu

varbarat.hu

historicgarden.net

wikipedia.hu

arcanum.hu

dakaotthon.hu

6. Képek jegyzéke

1. kép: Nyírlak elhelyezkedése az országban

2. kép: Padányi Bíró Márton (1745-1762)

3. kép: Kisfaludy Sándor (1772-1844)

4. kép: Sümeg 1900

5. kép: A Franz Anton Maulbertsch freskóival díszített Plébánia templom

6. kép: Kisfaludy Sándor szülőháza

7. kép: A barokk stílusban épült Püspöki Palota 1949

8. kép: Sümegi vár 2019

9. kép: A nyírlaki kastély

10. kép: Alapító Okirat

11. kép: A kastély napjainkban

12. kép: Madonna szobor

13. kép: Kőoroszlán

14. kép: Tarányi kápolna

15. kép: Oszterhuber címer

16. kép: Címeres levél

17. kép: Deák Ferenc

19. kép: Tarányi Ferenc